

BACH, DOBOZY ÉS BMC

Idén 300 éve, hogy Bach befejezte a két- és háromszólamú invenciók komponálását. A koncentrált tételek ereje és varázsa abban is rejlik, hogy Bach képes volt az intenzív érzéseket konstruktív zenei gondolkodással ötvözni. Ezt az egyszerre transzparens és sűrű kozmoszt mutatja meg Dobozy Borbála precizitást és költőiséget, ragyogó technikát és életteli karaktereket kiegyensúlyozva. Játéka mentes marad a szélsőségektől és modorosságoktól, miközben egyedi irányt jelöl ki. A nemzetközileg is elismert csembalóművész Bach-trilógiájának megelőző része, a *Wohltemperiertes Klavier* két kötete, a BMC Records történetének legsikeresebb kiadványai közé tartoznak a streaming-platformokon.

I.

DOBOZY BORBÁLA LEMEZBEMUTATÓ KONCERTJE A BMC-BEN

Dobozy Borbála csembalóművész, az MMA rendes tagja lemezbemutató hangversenyt adott *Johann Sebastian Bach kis prelúdiumok, két- és háromszólamú invenciók* címmel 2023. szeptember 25-én a BMC koncerttermében. Az eseményt megelőzően *iff. Bazsinka József*, a Bartók Rádió műsorvezetője a lemez koncepciójáról kérdezte a csembalóművészt.

Johann Sebastian Bach különleges gyűjteménnyel lepte meg 1720-ban elsőszülött fiát, az akkor tizedik születésnapját ünneplő *Wilhelm Friedemann*. Saját és kortársai – többek közt *Telemann, Stölzel* – kompozícióiból nyújtott át válogatást a rendkívüli tehetségű gyerekek, olyan műveket, amelyeket kimondottan alkalmasnak ítél a fejlődéséhez. Ebben a *Clavier-Büchlein* című billentyűs könyvecskében található a két- és háromszólamú invenciók első verziói – akkor még *Praeambulum* és *Fantasia* címen – és a kis prelúdiumok közül jó néhány.

– Amikor befejeztem a *Wohltemperiertes Klavier* felvételét, amelynél nehezebb feladat egy csembalóművész számára nem létezik, máris tudtam, hogy az invenciókkal és a kis prelúdiumokkal szeretnék foglalkozni. A *BMC Records* felvételén 18 kis prelúdium, 15 kétszólamú invenció és 15 háromszólamú invenció (sinfonia) hallható – összesen 48 alkotás. Legjobb tudomásom szerint ilyen összeállítású lemez még nem született. Az invenciók is csak igen ritkán csendülnek fel sorozatszerű előadásban, pedig egyedülállóan értékes pedagógiai művekről van szó, és még annál is sokkal többről – mondta el Dobozy Borbála a Bartók Rádióban. Bach az ajándékozást követő években hosszasan javítgatta, csiszolgatta, és éppen 300 évvel ezelőtt, 1723-ban készült el az invenciók végső változatával. Az évfordulóra megjelent gyűjteményes lemez érzelmi magasságokat és mélységeket egyaránt bejár.

– Kifejezetten bosszant, amikor nem az értéküknek megfelelően kezelik ezeket a műveket. „A konzi első évében esetleg még egyet-egyed eljátszunk belőle, zeneiskolás anyag” – mondják, pedig sokkal több annál. A pedagógiai koncepció, a lenyűgöző művészi és mesterségbeli tudás találkozása teszi egyedülállóvá e Bach-sorozatot. Ne feledjük: a mester fiatal kora óta elhivatott tanár is volt, akit körülvettek magántanítványai, majd később fiai oktatására fordított nagy gondot. Mivel nem tagadhatta meg önmagát, mindig ugyanazzal a

hozzaállással, szellemiséggel komponált, legyen az gyermekek fejlődését célzó mű vagy istentiszteletre készült kantáta. A legmagasabb rendű művészi igénnyel nyúlt a legegyszerűbb formához is.

Dobozy Borbála a 48 műből álló „tananyagról” elmondta, hogy közöttük már megjelenik a kettős ellenpont, fuga- és kánonszerkesztésű darab, a szívhez szóló líra és a megrendítő drámaiság. Az f-moll háromszólamú invenció (*Sinfonia in F Minor BWV 795*) például Bach egyik legfájdalmasabb billentyűs darabja, amely talán csak a *Goldberg-variációk* 25. tételének mélységéhez fogható. Ez a művészi tartalom – s gyakran a technikai elvárás is – meghaladja egy kisgyerek képességeit. Persze vannak az invenciók között könnyebben megoldható, ezért gyakran játszott „sláger”-darabok, a nehezebbeket azonban szinte sohasem lehet hallani. A csembalóművész szerint ez nem baj, hiszen addig is, amíg a növendék manuálisan és érzelmileg megéri a feladatra, páratlan miniatűr gyöngyszemeken, a legnagyszerűbb műveken fejlesztheti tehetségét, muzikalitását, ízlését.

– Ez a gyűjtemény nem egyszerűen zeneiskolás tananyag, annál sokkal jelentősebb a tartalma, mondanivalója – fejtette ki a Dobozy Borbála. – Nem könnyű így, egyben eljátszani a teljes sorozatot, még ha vannak is köztük rövidebb lélegzetű darabok. A művek sokszínűsége, formai, szerkesztési, karakterbeli, hangulati változatossága egyszerűen lenyűgöző. Nagy élmény ezekkel a kompozíciókkal foglalkozni, mindennap hálát adok a Teremtőnek, hogy megajándékozott minket Bach művészetével!

Idén 300 éve, hogy Bach befejezte a két- és háromszólamú invenciók komponálását. A koncentrált tételek ereje és varázsa abban is rejlik, hogy Bach képes volt az intenzív érzéseket konstruktív zenei gondolkodással ötvözni. Ezt az egyszerre transzparens és sűrű kozmoszt mutatja meg legújabb lemezén Dobozy Borbála, ezúttal is precizitást és költőiséget, ragyogó technikát és életteli karaktereket kiegyensúlyozva. Játéka mentes marad a szélsőségektől és modorosságoktól, miközben egyedi irányt jelöl ki a differenciált előadói praxisok útvesztőjében. A nagyformátumú régizenei művész Bach-trilógiájának megelőző része, a billentyűs irodalom legjelentősebb művei közé tartozó *Wohltemperiertes Klavier* felvétele a streaming platformokon a BMC Records történetének egyik legsikeresebb kiadványa.

Szöveg: Tóth I., fotó: BMC

II.
KÉT DUPLA LEMEZRE VETTE
BACH DAS WOHLTEMPERIERTE KLAVIER CÍMŰ
GYŰJTEMÉNYÉT DOBOZY BORBÁLA

DOBOZY BORBÁLA: „*HA AZ EMBER ELJÁTSZIK EGY FŰGÁT,*
HELYREÁLL A REND.”

Kiváló csembalóművészünk nagy feladatra vállalkozott: két dupla lemezre venni Bach *Das Wohltemperierte Klavier* című gyűjteményét. Az első album tavaly jelent meg a BMC Records gondozásában, amin Bach sorozatának első részét (BWV 846–869) adja elő – ezt folytatta az idén megjelent, 24 prelúdiumot és fűgát tartalmazó felvétellel. Művészi krédójáról és Bach-hoz fűződő viszonyáról kérdeztük Dobozy Borbálát.

Mi a kotta a koncerten: béklyó, vagy kapaszkodó?

Lehet ez is, az is. Van olyan művész, aki nem tud kottából játszani, annak feltétlenül béklyó. Viszont a legtöbb előadó elsősorban a memóriazavartól fél, ezért rakja ki a kottát. Nem egyszer voltam tanúja azonban annak is, hogy valaki kitette a pultra, de nem nézett bele.

Az orgonisták és a csembalisták – igen kevés kivétellel – kottából játszanak, ez egy elfogadott konvenció még a legszigorúbb versenyeken is. Véleményem szerint egy előadás színvonalát, hatását e kérdés egyáltalán nem befolyásolja. Számomra mindenképpen felszabadító és inspiráló érzést jelent.

A koncert ideális esetben tisztán jelenidejű hangélmény, vagy pedig audiovizuális tapasztalat a hallgató számára?

Feltétlenül audiovizuális tapasztalat, hiszen a hangok mellett többféle tényező befolyásolja a hallgatót: a látvány, a légkör, egy művész kisugárzása is sokat számít. Egészen más a hatása egy koncertnek a helyszínen, vagy pedig csupán a rádión keresztül hallgatva. Életem egyik legnagyobb élménye Nikolaus Harnoncourt utolsó *Máté passió* előadása volt a bécsi Musikvereinban, amelyet a nagyszámú közönség soraiban ülve igazi csillagóráként tartok számon. A felvétel is gyönyörű, de nem tudja pótolni a személyes jelenlét által kapott megrendítő, életre szóló benyomást.

A zenélés elsősorban lelki vagy szellemi gyakorlat?

A kettő nem különválasztható, különösen nem a régi zene interpretációja esetében. A 17-18. században elvárták, hogy az előadó a született zenei tehetség, ügyesség és a megfelelő érzékenység mellett tanult, sokoldalú és elméletileg is jól képzett legyen. Az észre és a szívre egyaránt hatnia kellett. Nagy mennyiségű tankönyv és hangszeres iskola foglalkozott az egyes nemzetek és korszakok előadói gyakorlatának legapróbb részleteivel, amelyekkel tisztában kell lennie a mai muzsikusként is. Paragrafusok százait kell ismerni, ezekre nem lehet „ráérezni”, ezeket tudni kell. Ha egy művet ily módon elemezve az ember alaposan megismer, onnantól kezdve a pódiumon már csak a belső átélésre kell koncentrálni. (Egyébként hozzáteszem, hogy az elméleti forrásokban sincs minden leírva: bizonyos információk azért maradtak el, mert a korabeli ember számára magától értetődőek voltak, mások meg csak mester-tanítvány relációban kerültek átadásra. Egy feljegyzés szerint Costanzo Porta 16. századi itáliai zeneszerző, olvasván egy traktátust, felkiáltott: „Nahát, én semmi esetre sem árultam volna el ezeket a műhelytitkokat!”)

Magát adja el az előadó vagy a szerzőt?

Az elsődleges és legfontosabb feladat, hogy a zeneszerző szándékát, elképzelését, szellemiségét próbáljuk meg alázattal, a legjobb tehetségünk és tudásunk szerint megismerni, majd másoknak közvetíteni. A mi szerepünk fontos, hiszen médiumokként rajtunk keresztül kelnek életre nagy mesterek művei, de nagyon izléstelennek tartom, ha valaki magát tolja előtérbe – erre olykor komolyzenei koncerteken is látni példát. Tudom, hogy manapság van ilyen tendencia, de én nem vagyok a hatásvadász show-elemek híve.

Az élő koncert közönsége inspirációforrás, vagy pedig a koncentrációt nehezítő tényező?

Inspirációforrás. Azonban valószínűleg mindnyájan, akik pódiumon vagyunk, éltünk meg már úgynevezett „rossz” közönséget is, amelyik kifejezetten nyomasztó. Ez alatt azt értem, hogy hideg, nem nyitott, nem befogadó. Szerencsére nagyon ritkán, egész pályafutásom alatt mindössze 2-3 alkalommal tapasztaltam ezt meg, kizárólag távolabbi külföldi helyszíneken. Egyébként, ha kilépek a pódiumra, rögtön érzem, mire számíthatok.

Asz-dúr fúga részlete a londoni autográfban

Melyik az előrébbvaló: a történeti vagy a szubjektív hitelesség?

Vissza kell kérdezmem: mit értünk hitelesség alatt? Szerintem egyedül az a hiteles, ha valaki a saját művét játssza vagy vezényli. Hiába tudunk például sokat a régi zenéről, az számunkra mindig idegen nyelv marad, amelyet persze szeretnénk minél jobban, minél magasabb szinten elsajátítani. Azonban csupán

megközelítő stílushűsége törekedhetünk, mert abszolút hitelesség ennyi évszázad távlatából nem lehetséges. Már csak azért sem, mert más a befogadó közeg, egészen más a mai ember gondolkodásmódja, életszemlélete, dolgokhoz való lelki viszonyulása. Hogy csak egy példát mondjak: az egy Istenközpontú világ volt, ez meg pénzközpontú. Nagyon nagy különbség! Egyébként az úgynevezett történeti hitelesség amúgy meg csak szubjektív lehet, hiszen a mérhetetlen mennyiségű információból tanultakat az előadók sosem fogják egyformán értelmezni; már csak azért sem, mert a korabeli elméleti források között is sok az ellentmondás.

Mi az irány: a hang felől a zene-egész felé, vagy fordítva?

Első lépés az egész mű minél alaposabb megismerése. A régi zene igazi mondanivalójának a megfejtése nehezebb, mert a zeneszerzők – ellentétben a 19-20. század mestereivel – a hangokon túl csupán nagyon kevés előadásra utaló jelzéssel látták el műveiket, általában semmilyen segítséget nem kapunk hozzá. Gyakran tempójelzés sincs – például J. S. Bach kompozícióinak a többségében. De az ütemjelzésből, a ritmusból, a mozgástípusból, a hangnemből és sok más egyéb aspektusból elemezve a darabot, megérthetjük, hogy mit is akart a szerző kifejezni. Ekkor jön a részletmunka, az egyes hangok egymáshoz való viszonyának vizsgálata, majd a kisebb-nagyobb egységeknek a nagy egész szolgálatába való állítása.

A homogén vagy a heterogén műsorkoncepció a kifizetődőbb?

Mindkét fajta koncepció lehet jó vagy rossz. Most nem egy sorozat előadásáról beszélek, mert az adott, jóllehet, egy ilyen „összkiadásszerű” műsor az előadónak, közönségnek egyaránt fárasztó, olykor megterhelő is lehet. Akár homogén, akár heterogén műsort állít össze valaki, nagyon fontos, hogy a művek egy világos koncepció szerint legyenek kiválasztva és valamilyen vezérfonalra felfűzve. Ha az ember ránéz egy műsorra, rögtön meg tudja ítélni, hogy az melyik csoportba tartozik. Természetesen gondolni kell a hallgatóságra is, de nincs rémesebb, mint egy értelmetlenül egymás mellé pakolt darabokból álló program, amely többnyire csak a közönség kegyeit keresi. Mint a külföldi turisták számára összeállított, népszerű kompozíciók egyvelege...

A komoly- és a kortárszene értéke, befogadása feltételez-e előzetes felkészültséget a hallgató részéről?

Nem feltétlenül. Egy valamit azonban igen: nyitott szívet, befogadó hozzáállást.

Több helyen nyilatkozta, hogy Bach miatt lett csembalóművész. Mi fogta meg oly mértékben a barokk mester művészetében, ami miatt ilyen mély elkötelezettjévé vált? Mit szimbolizál ma Bach zenéje?

Valóban, kezdettől fogva, tehát hatéves korom óta valamiért Bach zenéje vonzott legjobban, ami egy kisgyerek esetében állítólag aránylag ritka – a mesterhez többnyire már érettebb fejjel szoktak eljutni. Arra emlékszem, hogy Bach mindig egy külön világ volt számomra – most már tudom, miért.

A barokkban még élt a zene teológiája, amely szerint a musica öröktől fogva létezik, a teremtéssel együtt Isten adománya és lényege a transzcendens harmónia leképeződése. Ez az örök harmónia, a Harmonia aeterna a proporciókban, vagyis a hangközök számviszonyaiban valósul meg; minden mérték, szám és súly szerint van elrendezve. Bach művészete ezt az isteni, tökéletes rendet jeleníti meg. Mácsai János a közelmúltban így fogalmazott a rádióban: „ez maga a zengő világegyetem”. A létezés örök értékeinek kinyilatkoztatásával műve a zene szférája fölé emelkedik, ezért nem korhoz kötött, évszázadokon átívelően mindig aktuális. S ez nemcsak egyházi műveire érvényes, mert életműve nem választható ketté egyházi és világi alkotásokra; hangszeres darabjaiban ugyanolyan egyértelműen fejezi ki mondanivalóját, mint a szöveggel ellátott vokális kompozíciókban. E zenei nyelvezet megértéséhez azonban széleskörű háttérismeretekre van szükség.

Sokan vagyunk, akik számára a mester művészete hatalmas erőforrást és kapaszkodót jelent az élet mindennapjaiban. Albert Schweitzer örök értékű Bach-könyvében van egy gondolat, amelyet gyakran idézek, olyan gyönyörű, kifejező: „...Bachnak megadatott az, ami csak a legnagyobb lelkeknek, hogy az embereket sorsukkal ki tudja békíteni, segít megtalálni a lelki békéhez vezető utat”.

Szinte minden csembalóra írt Bach-kompozíciót eljátszott már. Hogyan alakul az évek alatt viszonya a már játszott Bach-művekhez? El lehet-e érkezni a teljesnek vélt megértéshez?

Univerzalitása miatt Bach műveinek megszólaltatása a legnehezebb feladatok közé tartozik. Csak törekedhetünk minél magasabb szintű előadásra, a maga tökéletességében el nem érhetjük azt. Ez az érzés nem hagy nyugton, mindig többre és többre sarkall, ami egy életre szólóan tanulásra, lelki, szellemi, művészi fejlődésre ösztönzi az embert és hiszem, hogy a befektetett munkának, energiának megvan az eredménye.

Akadémiai székfoglalóját a zenei retorikáról tartotta. Amikor egy mű előadására készül, akkor retorikai szempontból is elemzi azt? Hogyan érvényesül ez a szempont az előadás során?

A 17-18. században a retorika és a musica szorosán összefonódott. Mindkét művészeti ág használt bizonyos alakzatokat vagy figurákat, meghatározott szóbeli, illetve zenei fordulatokat, amelyek a mondanivalónak erős nyomatékot adtak. A retorikai figurák az érzelmek legfőbb hordozói, azok tudatos alkalmazása nagymértékben megváltoztathatja az interpretációt. A zenei retorikatan nélkül nem lehet a mester zenéjét mélyebben megérteni, nekem mindig nagy segítséget jelent egy kompozíció emocionális és gondolati tartalmának megfejtéséhez. Nem véletlenül választottam székfoglalóm címéül a 18. század egyik mértékadó elméletírójának, Johann Matthesonnak meglehetősen erős szavait: „A retorika tudományának ismerete nélkül a művekhez nyúlni csaknem hiábavaló és olyan, mintha az ember mosatlan kézzel tenné azt”.

Mi készítette arra, hogy lemezre vegye Bach *Das Wohltemperierte Klavier* című gyűjteményét?

E tartalmában páratlan gyűjtemény sorozatszerű megszólaltatása hatalmas feladat, nem akármilyen erőpróbát jelent, valójában egy csembalista számára nem létezik nehezebb műsor. Régi tervem volt, hogy megörökítem, az elmúlt évtizedek alatt megszerzett tudás és tapasztalat birtokában pedig már vállalkozni mertem rá, és nagyon hálás vagyok Gőz Lászlónak, hogy megjelentette a teljes sorozatot, amelyből korábban még nem készült magyar kiadású felvétel. E művekkel való intenzív foglalkozás mérhetetlenül sok örömet és felemelő élményt jelentett számomra. Ha az ember eljátszik egy fűgát, helyre áll a rend, Goethe szavaival élve „az örök harmóniák társalognak egymással”.

Különleges hangszert választott a lemezfelvételhez. Mitől érdekes ez a csembaló?

A második kötet felvétele egy Johann Heinrich Harrass (1706 körül) csembaló hű másolatán készült, amelynek építését Jürgen Ammer kezdte el, de halála miatt a német mester sajnos csak a corpust, a hangszertestet tudta elkészíteni. A munkát azután Csehországban Jan Bečička, Stanislav Hüttl és Petr Šefl fejezte be. A csembaló rendelkezik egy, a maga idejében még meglehetősen ritkán előforduló 16 lábás húrsorral is, amelyik egy oktávval mélyebben szól és a többi regiszterhez kapcsolva lenyűgöző hangzást eredményez. Nem tudok más felvételtől, amelyik ilyen típusú hangszert használt volna. Nagyon inspiráló volt,

hálás vagyok a hangszerkészítőknek a nagyszerű munkáért, valamint a svájci tulajdonosnak is, aki a csembalót nagyvonalúan a rendelkezésemre bocsájtotta.

Hogyan töltötte napjait a koronavírus miatt megváltozott helyzetben?

Nem éltem meg rosszul a helyzetet. A Skype-on történő tanítás őszintén szólva fárasztó volt, mert mindent állandóan magyarázni kellett, nem tudtam a gyakorlatban megmutatni azt, amit kértem a tanítványaimtól. Amúgy ez egy csendesebb, elmélkedőbb időszak volt, amelyre olykor nagy szükség van. A természet járt a legjobban, a föld legszennyezettebb pontjain is soha nem látott jelenségeket figyelhetek meg, az élővilág újjászületett. És jó volt látni a sok jó szándékú embert, az egymásra figyelést és a segítőkészséget, amelyet megtapasztalhattunk. Nagyon remélem, hogy a járvány elmúltával nem tér vissza minden ugyanúgy, ahogy előtte volt...

Szöveg: Szász Emese / BMC

Dobozy Borbáláról a képeket Csendes Krisztina készítette/ BMC

III.

A HATALMAS MIKROKOZMOSZ¹

Dobozy Borbála Bach-lemeze

A teljes sorozat a YouTube-n is meghallgatható

Nem kevés idealizmusra vall, hogy a BMC Records vállalta, hogy CD-t jelentet meg a komolyzenei repertoár legtöbbször felvett slágereinek egyikéről, Bach Das Wohltemperierte Klavier című sorozatáról.

Mégpedig eredeti, új felvételt, abból is stúdióban készültet, nem a mostanában elharapódzó koncertfelvételek egyikét. Hogy a BMC-re, illetve – nevezzük meg őt – Gőz Lászlóra oly jellemző elkötelezettség a jó ügyek iránt ez esetben üzletileg mennyire válhat be, nem tudhatjuk. De hogy a művészi eredmény igazolta a döntést, és a lemez a nem mindennapi konkurencia ellenére is jelentős zenei értéket képvisel és mindannyiunk örömére szolgál, abban biztosak lehetünk.

Nem mintha Dobozy Borbálával sokat kockáztattak volna, hiszen kevés nemzetközi formátumú régi billentyűs hangszeres művészünk egyike ő, akit legkésőbb a néhány éve elkészült Goldberg-variációk-felvétele óta csakis a legmagasabb mércével mérhetünk. A Wohltemperiertes ugyancsak a legkiemelkedőbb csúcsok egyike, amelyet egy billentyűs meghódíthat, olyan tökéletességű műalkotás, amelyhez a bécsi klasszika előtt talán valóban csupán a Goldberg-variációkat hasonlíthatjuk.

Dobozy Borbála közismerten rendkívül sokoldalú művész, aki sokféle hangszeren játszik sokféle műfajú és stílusú műveket szólolistaként és kamarazenészként. A Wohltemperiertes Klavier mindkét kötetében azonban 24 prelúdium és 24 fuga váltakozik szigorú rendben. A legnagyobb kihívás, amivel az előadó szembesül, itt a változatlan tételtípusok és a változatlan hangszer monotóniája mögött rejlő isteni gazdagság, a tisztán zenei, tartalmi változatosság, amelyet hangzó valóságként át kell adnia a hallgatónak.

Dobozy Borbálának sikerül is mindez, és pedig egyéni, mondhatni félreismerhetetlenül egyéni módon. Amilyen jelentős erény ez, annyira szükségszerű. Tudjuk, hogy a remekmű sohasem idézhető fel hiánytalanul, hiszen ha újra meg újra közelítünk hozzá, új meg új oldalai tárulnak fel, új meg új titkokat fedezünk fel benne. Ha tehát valaki mindent egyetlen előadásban akar megmutatni, akkor valószínűleg se hús, se hal vagy éppen görcsös és túlszűfolt interpretáció lesz belőle. Ezért aztán Leonhardt vagy Léon Berben, Richter vagy Gould Wohltemperiertes-felvételei úgy nagyszerűek, hogy egészen különbözőek.

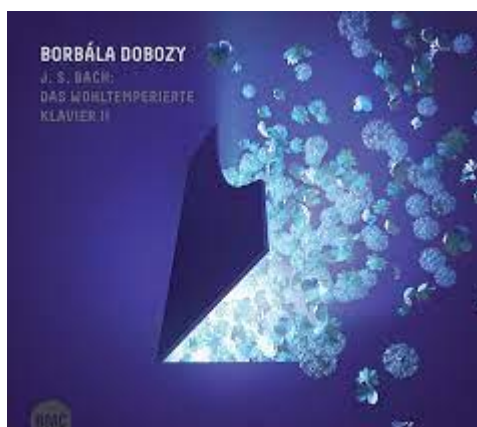
Dobozy Borbála előadását – mint egész zenei egyéniségét – leginkább a harmonikus jelzővel illelhetjük. A felszínen első pillanatban a választékosság és mértéktartás tűnik fel a hallgatónak, a rendkívül plasztikus és áttetsző zenei szövet, a belső szólamok plaszticitása. Ám hamar kiderül, hogy ez a legkevésbé sem magának a kifejezésnek a kárára történik, s amilyen finomak a művésznő zenei eszközei, mondjuk – megint ezt a szót kell használnom –, a választékos artikuláció, ez az artikuláció ugyanakkor hallatlanul tudatos, kontrollált és differenciált, s a legfinomabb zenei és érzelmi árnyalatok megvalósítását teszi lehetővé. Ugyanezt mondhatjuk el Dobozy Borbála sokszor leheletfinoman alkalmazott agogikájáról: tartózkodik a széles gesztusoktól, de amikor beveti ezt az eszközt, akkor annál nagyobb hatást ér el vele. S ahol nem lenne helyénvaló, egyáltalán nem is finomkodik: példa erre a Cisz-dúr prelúdium valódi muszkuláris örömet tükröző lendülete. Dobozy előadásának kristályos tisztasága persze csak híresen precíz játéka révén válhat lehetségessé. De vigyázat: a precizitás, a ragyogó technika nem ellensége, hanem szolgálóleánya a zenei költészetnek, amelynek most is számos megnyilvánulását élvezhetjük, így az f-moll prelúdium idilljében, az E-dúr prelúdium végtelen, pasztorális nyugalomban vagy az a-moll fuga emelkedett szépségében.

De holmi sterilitásról sem lehet szó, hiszen az is csak beszűkítené a bachi kifejezésvilág tágasságát. Megkapóan szólal meg a g-moll prelúdium sötét és baljós világa, amelyre a b-moll prelúdium stilizáltabb, spanyolosan bús hangja rímel. Remek érzékkel valósítja meg Dobozy Borbála a hangnemben és a hangszerben rejlő karakterépítési lehetőségeket is. Mivel a sok keresztet tartalmazó hangnemek az adott hangolásban érezhetően hamisak (ami nem hiba, hanem az egész Wohltemperiertes-idea szerves alkotórésze), ebből a H-dúr prelúdiumban – kihasználva a hangszer hajlamát is az összezengésre, különösen a kis oktávban, s erre kissé rá is játszva – életszerűen hangzó hárfaimitációt varázsol, üdítő színnel gazdagítva a felvételt. Ugyanakkor az első sorozatot záró, monumentális és már-már transzcendens h-moll fúga hatalmas ívét nem lankadó belső energiával, nagy művészhez méltó módon rajzolja meg.

Külön örömet jelent a felvétel áttetsző, nem túlzottan zörejes-konkrét, mégis anyagszerű hangzasképe. Nagy várakozással nézek a II. kötet új felvétele elé.

Malina János

IV. SZÉLES MERÍTÉS²

A teljes sorozat a YouTube-n is meghallgatható

² Eredeti közlés: Gramofon.hu, 2020. 08. 28. Hanglemezkritikák

A BMC megjelentette a Wohltemperiertes Clavier II. kötetét Dobozy Borbála előadásában, akit még régen megszerettem, mikor a Deák téri templomban a Goldberg variációkat játszotta, melynek többé-kevésbé szeretem több előadását is, de igazán csak ketten tudtak a számomra ideális közelébe jutni: Rosalyn Tureck és ő. A Wohltemperiertes Clavier II. kötetének bejátszása nem okoz csalódást, sőt! Ismét olyan mezsgyén jár, ahová kevesen jutnak el.

Feloldódik a romantikus-historikus alternatíva. Dobozy Zuzana Růžicková-nál is tanult, Harnoncourtnál is, de az ok összetettebb. Részben a művésznő széles és integratív kitekintése, részben a befelé tekintés, amit a zene inspirál. Ez a nagy, kozmikus művek egyike, melyek végtelen inspirációt tartalmaznak, de nehezen foghatóak meg. Nem is vár az ember elérést, csak közelítést. Ugyanakkor várja a zene kozmikus dimenziójának megfelelő nyitottságot, amin azt értem, hogy legyen bár karakteres, nagyon egyéni, ne legyen szűkítő. S egyáltalán, ha már Bachról van szó, ne érezze az ember se a romantikus, se a historikus közelítés szűkítő voltát, hanem akármelyikről legyen is szó, a széles merítés érzése domináljon. S ez ebben az esetben abszolút megvan.

Idővel is megvan, a sokadig prelúdiumnál és fűgánál is. Ez egy ilyen nagyszabású alkotás esetében értelemszerűen az egységesség és a változatosság finoman kimért egyensúlyát követeli meg. Nem véletlen, hogy Dobozy a barokk stílusismeret mellett ritkán emlegetett hangsúlyt helyez a barokk retorikára. Ez némiképp kapcsolódik a parlandóhoz, ugyanakkor mégis más. Nagyobb dimenzióban és elvontabban értendő, nem elsősorban a nyelv, a közvetlen forma, hanem a mondanivaló, a közvetett forma figyelembevétel, azaz a konkrét résznél járva is az egészben elfoglalt hely szem előtt tartása. A felvétel Johann Heinrich Harrass 1700-as évek elején készült hangszerének Jürgen Ammer gyártotta, de szomorú halála miatt egy cseh műhelyben befejezett kópiáján készült, elég közeli és testes hangzások megvalósításával, ami szintén összhangban van az iskolák áthidalásával. Ebben az esetben a jól temperáltság nem csak a hangszerről mondható el.

Zay Balázs